

ዳኞች፡- ሓጎስ ወልዱ
ተሻገር ገ/ስላሴ
አልማው ወሌ
ነጋ ዱፊሣ
አዳነ ንጉሴ

አመልካች፡- ሻምበል ይኩኖ ለገሠ ቀረቡ

ተጠሪ፡- አቶ መሐመድ በሽርና ቤተሰቦቹ ጨው አምራች ኃ/የተ/የግል ማህበር አልቀረቡም

መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ሲሆን መርምረን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

ይህ የሰበር ጉዳይ እንደ ውሉ ያልተፈፀመለት ወገን በውሉ መሠረት ባለመፈፀሙ ምክንያት ለደረሰበት ጉዳት ኪሣራ በመጠየቅ ረገድ የሚኖረው መብትና ተነፃፃሪ ግዴታን የሚመለከት ነው። ግራ ቀኙ ግንቦት 02 ቀን 1996 ዓ.ም በተደረገ የዕሑፍ ውል የአሁን ተጠሪዎች በውል ሰጪነት/፤ አመልካች ደግሞ በውል ተቀባይነት ተሰይመው የውል ሰጭዎች የጨው ማምረቻ ቦታ ውል ተቀባይ ተረክቦ ለመጀመሪያ ሰባት አመታት በራሱ ወጪ እና ማቴሪያል ለሚያመርተው ምርት 70% ለእራሱ አስቀርቶ 30% ለውል ሰጭዎች ለማካፈል በቀሪው ሶስት አመታት ግን በግራ ቀኙ ውጭ ለሚመረተው ምርት እኩል በእኩል ለመካፈል ተስማምተዋል። እንደ ውሉ ያልፈፀመ ወገንም ብር 5,000.00 /አምስት ሺህ ብር/ ውል ላልተፈፀመለት ወገን ከፍሎ ቀጣዩ በውሉ መሠረት እንዲፈጽም እንደሚደረግም አክለው ተስማምተዋል።

ይህ ውል ከተደረገ ከአምስት ዓመት በኋላ የአሁን ተጠሪዎች በአመልካች ላይ ባቀረቡት ክስ በተዋዋይነው ጨው የማምረት ሥራ መሠረት ውል ተቀባይነት ሥራውን መሠረት ባለመቻሉ፤ እንደውል ባለመፈፀሙ የቀረብን የ30% ጥቅም ብር 3,548,666.00 (ሶስት ሚሊዮን አምስት መቶ አርባ ስምነት ሺህ ስድስት መቶ ስልሳ ስድስት ብር) እና የገደብ መቀጮ ሊከፍለን ይገባል በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል።

የአሁን አመልካች በተከሃሽነት እንደውሉ ያልተፈፀመው ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት ነው በማለት እና ምክንያቱን በመጥቀስ የተቋረጠ ጥቅም ሊጠየቅ እንደማይገባ እንደውል አልተፈፀመም ከተባለም በውሉ መሠረት ሊጠይቁ የሚችሉት የ5,000.00 /አምስት ሺህ ብር/ የገደብ መቀጮ እና እንደውሉ በቀጣይ እንዲፈፀም ብቻ ነው በማለት ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ በግራ ቀኙ ከተነሣው ክርክር አንፃር የአሁን አመልካች እንደውሉ ሊፈጽም ያልቻለው ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት ስለመሆኑ በማስረጃ አልተረጋገጠም፤ እንደውሉ ለመፈፀም አልቻለም። ስለሆነም ውሉ ፈርሶ ሁለቱም ወገኖች ወደ ነበሩበት ቦታ ይመለሱ፤ ውሉ በመፍረሱ ምክንያት ከሃሽ ይክፈሉኝ የሚሉትን ገንዘብ በሌላ ክስ ይጠይቁ በማለት የአፋር ክልል ከፍተኛ ፍ/ቤት ሲወሰን፤ ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት በበኩሉ ጉዳዩን በይግባኝ ተመልክቶ የአሁን አመልካች

እንደውሉ ያልፈጸመው ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት ባለመሆኑ ለውሉ አለመፈጸም ኃላፊ ነው። ውሉ ባለመፈጸሙ በአሁን ተጠሪዎች ላይ ለደረሰው ጉዳት ማስጠንቀቂያ ከተሰጠበት ከሰኔ 23 ቀን 2000 ዓ.ም ጀምሮ ይህ ውሣኔ እስከተሰጠበት ጊዜ ድረስ በዓመት በውል በተሰጠው መሬት ምን ያህል የጨው ምርት ማምረት እንደሚቻል የክልሉ ማእድንና ኢነርጂ ቢሮ ተገቢውን ማጣራት አድርጎ እንደተመነና በተጠቀሰው ምርትም የጨው ዋጋ በስንት ሲሸጥ እንደነበር ለማሳይት ማህበሩ በማጣራት አስተሳሰቦ የደረሰባቸው ኪሣራ ይክፈል፤ እንዲሁም እንደውሉ ሊቀጥሉ የሚችሉ ወገኖች ባለመሆናቸው በውሉ መሠረት ገደቡን ብር 5,000 ይክፈል በማለት አሻሽሎ ወስኗል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከላይ ባጭር የተጠቀሰው ሲሆን፤ የአመልካች የሰበር ቅሬታ ነጥብ ከሥር ፍ/ቤቶች ጀምሮ ባቀረበቸው የመከራከሪያ ነጥቦች ላይ የተመሠረተ ሲሆን ከተጠሪዎች የተሠጠ የተለየ ክርክር አልቀረም።

እኛም ጉዳዩን እንደሚከተው ተመልክተናል። የአሁን አመልካች እንደውሉ ሊፈጸም ያልቻለው ከአቅም በላይ የሆነ ምክንያት ስላጋጠመው ነው? ወይስ አይደለም? የሚለውን አከራካሪ ነጥብ የሥር ፍ/ቤት በፍሬ ነገር ረገድ የቀረበውን ምክንያት በማስረጃ አጣርተው እና ማስረጃውን መዘነው የአሁን አመልካች ከአቅም በላይ የሆነ ምክንያት አላጋጠመም የሚለው መደምደሚያ ላይ የደረሱ በመሆኑ ጉዳዩ የህግ ትርጉምን የሚጋብዝ ሆኖ አላገኘውም። አመልካች አጠንክሮ የተከራከረበት ሌላው ነጥብ እንደ ውሉ አልተፈጸመም እንኳ ቢባል እደውሉ ሳይፈጸም በቀረ ጊዜ ምን ውጤት እንደሚከተል አስቀድመን በውላችን እንዲገዛ አድርገናል። በውሉም እንደተገለጸው ብር 5,000.00 /አምስት ሺህ/ ለተጠሪዎች ከፍሎ እንደ ውሉ እንድፈጽም ነው ግዴታዬ የሚለው ነው።

በእርግጥ የውሉ ይዘት አመልካቹ እንደሚለው መሆኑን በፍርድ መግቢያ ላይ እንደተገለጸው ቃል በቃል ሠፍሮ ተገኝቷል። ይሁን እንጂ እንደ ውሉ ያልተፈጸመ ከሆነ እንደ ውሉ ያልፈጸመው ወገን ብር 5,000.00 ለሌላው ወገን ከፍሎ ቀጣይ የውል ግዴታውን ይወጣል የሚለውን የውሉ አገላለጽ ከተያዘው ጉዳይ ጋር ተገናዝቦ ሲታይ ተዋዋይ ወገኖች ባላቸው የመዋዋል ነፃነት ተጠቅመው ለአምስት ዓመት ያህል እንደውሉ ሥራ ቢጀምሩም ብር 5,000.00 /አምስት ሺህ ብር/ ከፍሎ ቀጣይ ሥራውን ይጀምራል የሚለውንም ሁሉ ለማጠቃለል በማሰብ ያስገቡት የውል ቃል ነው ብሎ ለመተርጎም የሚቻል አይደለም። ይልቁንም የውሉ አገላለጽ መለስተኛ የጊዜ ብክነትን ለመቆጣጠር ታስቦ የተደረገ ለመሆኑ የገንዘቡ መጠን እና ያጋጠመው መስተጓጉል የግራ ቀኙን የውል መሠረታዊ ግንኙነት የሚያውከው መሆኑን በመገንዘብ ቀጣይ ሥራውን ያከናውናል የሚለው ውጤት አስረጂ ናቸው።

ስለሆነም የአሁን አመልካች ለአምስት ዓመታት ያህል እንደውሉ አለማከናወኑ ቢታወቅም ብር 5,000.00 (አምስት ሺህ ብር) ከፍሎ ውሉን መቀጠል ብቻ ነው ግዴታዬ የሚለው ስለ ውል አተረጓጎም የተቀመጡትን ደንቦች መሠረት ያደረገ ባለመሆኑ ተቀባይነት ያለው አይደለም። በሌላ በኩል የአሁን ተጠሪዎች ውሉ ከተደረገበት ከግንቦት 1996 ዓ.ም ጀምሮ ባሉት ተከታታይ ዓመታት እንደ ውሉ አለመፈጸሙን እያወቁ ከውል የመነጨውን መብት ለማስጠበቅ ክስ ያቀረበቸው በሰኔ 2001 ዓ.ም እንደሆነ ውሣኔው ያስረዳል።

እንደውሉ ያልተፈፀመለት ወገን እንደ ውሉ ባለመፈፀሙ ምክንያት ለደረሰበት ጉዳት በጥቅም መቋረጥ ስሌትም ሆነ በሌላ ኪሣራ የመጠየቅ መብት ያለው ስለመሆኑ በመርህ ደረጃ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.1771 የተደነገገ ቢሆንም፤ ከውል አለመፈፀም የተነሣ ሊደርስ የሚችለውን የጉዳት መጠንን በመቀነስ ረገድ በእርሱም ላይ በተነፃፀ ግዴታ የተጣለበት ስለመሆኑ በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 1802 ተደንግጓል።

ከዚህም አንፃር ተጠሪዎች ውሉ ከተደረገበት ጊዜ ጀምሮ አምስት ዓመት ዘግይተው በአምስተኛ ዓመቱ መገባደጃ ላይ የብር 3,548,666 /የሶስት ሚሊዮን አምስት መቶ አርባ ስምንት ሺህ ስድስት መቶ ስላሳ ስድስት ብር/ ኪሣራ ዓመታትን መነሻ በማድረግ አስልተው ከማቅረብ ይልቅ እንደ ውሉ ያለመፈፀሙን፤ እንደውሉ ሊፈጽም የሚችልበትን ሁኔታ በመረዳት ሊደረስ የሚችለውን ኪሣራ ለመቀነስ ቀደም ብለው ክስ የማቅረብ ግዴታቸውን ያልተወጡ መሆኑን የሚያመለክት ነው።

ስለሆነም ይህ በኪሣራ ጠያቂው በኩል በህግ የተጣለው ተነፃፀ ግዴታ የኪሣራ መጠንን ለማስላት ግምት ውስጥ ሊገባ የማይገባ ሌላው ጉዳይ ሆኖ ተገኝቷል። በሌላ በኩል የተቋረጠ የሚባለውን ጥቅም ለማስላት ፍ/ቤቶች የባለሙያን ድጋፍ የሚጠይቁ መሆኑ እንደ ተጠበቀ ሆኖ የሚቀርበውን ሙያዊው አስተያየት በማስረጃነቱ በመያዝ ስለኪሣራው መጠን እራሳቸው የሚወስኑትና የፍ/ቤቱን ዳኝነት የሚጠይቅ ተግባር ሆኖ እያለ ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት እንደገለፀው የክልሉ ማእድንና ኢነርጂ መሬት በየዓመቱ ምን ያህል የጨው ምርት እንደሚያገኝ ዋጋውም ስንት እንደሆነ ከግብይት ማህበራት በኩል ተግባራዊ ድርሻቸውን ይክፈላቸው በማለት የሰጠው ውሣኔ ተከራካሪ ወገኖች በፍርድ ቤት አማካኝነት ፍትህ የማግኘት መብታቸውን ያስከበረ ተግባር አይደለም።

በዚህ ሁሉ ምክንያት የአሁን አመልካች እንደውሉ ባለመፈፀሙ ምክንያት በተጠሪዎች ላይ ለደረሰው ጉዳት የመካከ ጋላፊነት አለበት በሚል የተሰጠው ውሣኔ አግባብ መሆኑ እንዳለ ሆኖ ሊከፈል የሚገባውን የኪሣራ መጠን በመወሰን ረገድ የተጠሪዎች ተነፃፀ ግዴታ ሳይያዝ፤ ይህ በተቻለ መጠን የጉዳት ኪሣራን በመቀነስ በኩል በተጠሪዎች በኩል መፈፀም የሚገባውን ግዴታ ከግምት ውስጥ በማስገባት እንደውሉ ያልፈፀመው ወገን ሊከፍል የሚገባውን የጉዳት ኪሣራ ልክ ባባከነው ጊዜ አንፃር መሬቱ በሚያስገኘው የምርት መጠን እና በየጊዜው በነበረው የዋጋ ተመን መሠረት ይሆናል የሚለው ከተያዘ በዚህ መሠረት አስልቶ ለመወሰን የባለሙያ እገዛን ፍ/ቤቱ ከሚጠይቅ በቀር የኪሣራ አወሳሰኑን ዳኝነት ሰጭ አካል ላልሆነ አሳልፎ በመስጠት የተሰጠው የይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት ውሣኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ሆኖ ስላገኘነው በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ህገ መንግስት አንቀጽ 80(3)(ሀ) እና በዝርዝር ህጉን ባካተተው በአዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀጽ 10 መሠረት ይህንኑ ስህተት በማረም የሚከተለውን ውሣኔ ሰጥተናል።

ው ሣ ኔ

የአፋር ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ጉዳዩን በይግባኝ ተመልክቶ በፍ/ብ/ይ/መ/ቁ. 2108 መጋቢት 17 ቀን 2003 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠውን ውሣኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348(1) መሠረት በማሻሻል፤ የአሁን አመልካች እንደውሉ ባለመፈፀሙ ምክንያት በተጠሪዎች ላይ ለደረሰው ጉዳት ኪሣራ የመክፈል ጋላፊነት አለበት የሚለው የውሣኔው ክፍል እንደተጠበቀ ሆኖ፤ ውሉ ከተደረገበት ጊዜ ግንቦት /1996/ ጀምሮ ተጠሪዎች ክስ እስካቀረቡበት ሰኔ 2001 ዓ.ም. ድረስ በፍ/ብ/ህ/ቁ. 1802 እንደተደነገገው ኪሣራ በመቀነስ ረገድ ተጠሪዎችም

የሚጠበቅባቸውን ተነፃፃሪ ግዴታ አለመወጣታቸው የኪሳራውን መጠን በማናር አስተዋጽኦ ያደረጉ መሆኑን ከግምት ውስጥ ሊገባ የሚገባውን ጉዳይ መሆኑን መነሻ በማድረግ ለኪሳራው ስሌት መሠረት ሆኖ የሚያዘውን የጊዜ ርዝመት ፍ/ቤቱ ባለው የማመዛዘን ሥልጣን ተጠቅሞ እንዲቆረጥና የጊዜው ርዝመት ምን ያህል እንደሆነ ከተቆረጠ በኋላ በዚህ ጊዜ ውስጥ መሬቱ ምን ያህል የጨው ምርት ማስገኘት ይችል የነበረ መሆኑና በትይዩ ጊዜውም የጨው ዋጋ ስንት እንደነበር ፍ/ቤቱ በጠቀሳቸው አካላት ተተምኖ እና ተጣርቶ እንዲቀርብ ካደረገ በኋላ ይህንኑ ውጤት በማስረጃነት ይዞ የጉዳት ኪሳራውን ልክ መወሰን ይችል ዘንድ መዝገቡን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ኤ/ቁ. 343(1) መሠረት እንዲመለስ ወስነናል።

በዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ግራ ቀኙ ያደረጉት ክርክር ስላስከተለው ወጭና ኪሳራ የየራሳቸውን ይቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ቤ/ዮ